

Příběh bitvy u Wogastisburku (631/2)

Mgr. Jiří Košta

Sámo a jeho „říše“

O Sámovi se dozvídáme pouze z několika okrajových zmínek v pramenech franského původu, především v kronice takzvaného Fredegara. Sámo pocházel z franské říše, pravděpodobně z okolí města Sens v Neustrii. Datum jeho narození neznáme, ale lze předpokládat, že se narodil někdy v posledním desetiletí 6. století. V době, kdy se postavil do čela sjednocených slovanských kmenů, byl tedy mladým, byť již zkušeným člověkem.

V roce 623/4 (tato podvojnost dat vyplývá z metody datace ve Fredegarově kronice, která se řídila nástupem vládnoucího panovníka na trůn – v případě roku 623/4 tak například šlo o čtyřicátý rok vlády Chlothara II.) vyrazil Sámo v čele kupecké karavany ke Slovanům. Takové kupecké výpravy, mířící do vzdálených a nebezpečných zemí a obchodující se zbraněmi, otroky, drahými kovy a kameny, solí, vzácnými látkami, kořením a podobně, bývaly vždy velmi početné a doprovázené silnou vojenskou družinou. I samotní kupci museli být zběhlí ve vojenském řemesle. Často také měli vedle posláním obchodního i různé diplomatické úkoly, museli mít výborné organizační schopnosti a ovládat jazyky národů, s nimiž obchodovali.

Slované, žijící ve střední a jižní Evropě, byli od poslední třetiny 6. století pod značným vlivem Avarů, nomádů pocházejících ze středoasijských stepí. Tento vztah pro ně nemusel být vždy nevýhodný – spolu s Avary se totiž mnozí Slované podíleli na plundrování evropské části východořímské říše, na vypleněném území se často i trvale usazovali. Ve druhém desetiletí 7. století se však situace začala měnit. Byzantská říše upadla do hluboké krize a nebyla schopna vyplácet pravidelně daň za mír. Kořistnická ekonomika avarského kaganátu se tak počala hroutit a prostředky na výživu družiny se stále častěji hledaly v obydlích usedlého slovanského obyvatelstva. Kagan se rostoucí krizi, která již vedla k povstáním v jeho okrajových oblastech, pokusil roku 626 zvrátit uspořádáním obrovského vojenského tažení za cílem dobytí Konstantinopole. Obléhání byzantského hlavního města, podporované z asijského břehu perskou armádou, skončilo porážkou, která úpadek kaganátu dokonala.

Někdy v této chaotické době dorazil kupec Sámo kamsi na severozápadní pomezí sféry avarské moci ke Slovanům, kteří tou dobou proti Avarům povstali. V konfliktu podpořil slovanskou stranu a zásadním způsobem přispěl k porážce Avarů. Vzhledem k tomu, že stál mimo tradiční vazby mezi jednotlivými slovanskými skupinami, byl osobou, pod jejímž vedením se mohli povstalci sjednotit, aby své postavení proti kaganátu dlouhodobě obhájili. Nově vzniklý politický útvar, který moderní historici nazývají Sámová říše, tak absorboval různé slovanské kmeny, ale i mnohé neslovanské skupiny a vojenské družiny, které v době krize kaganátu prchaly z Karpatské kotliny. Své postavení vůči Avarům Sámo dokázal udržet po celou dobu svého života.

Vznik nového celku brzy zaregistroval nejmocnější panovník západní Evropy – franský král Dagobert I. Nelze dokonce vyloučit, že vznik Sámovy říše jako důležité protiváhy proti Avarům sám částečně koordinoval. Konflikt s Franky v roce 631 však pouze potvrdil stabilitu Sámovy říše, která porážkou Franků ještě značně zesílila.

S vládou nad Slovaný přijal Sámo i jejich víru a identitu, ve Fredegarově kronice je nazýván pohanem. Stabilitu kmenového svazu zřejmě udržoval i sňatkovou politikou, víme totiž, že měl 12 slovanských manželek. Sámo kmenovému svazu vládl 35 let, umřel tedy zřejmě krátce před rokem 660.

Rozlohu Sámovy říše dokážeme určit pouze přibližně. Její centrum zřejmě leželo na území původního protiavarského povstání a v oblastech, které k němu ze severozápadu přiléhaly. Šlo o nynější Moravu, část Dolních Rakous a jihozápadního Slovenska. Dále na západ zasahoval kmenový svaz do Čech, po bitvě u Wogastisburgu se k Sámovu svazu připojil i lužickosrbský kníže Dervan. Sámův vliv pravděpodobně sahal až do Korutan, kde vládl slovanský kníže Valluk. Severní a východní hranice Sámovy říše není možno rekonstruovat. Sámova říše mizí z dějin údajem o konci vlády Sába a pravděpodobně Sámovu smrt dlouho nepřežila. Zanikl totiž hlavní důvod jejího vzniku – ochrana před vnějším nebezpečím. Avarský kaganát oslabený odštěpením nejsilnějších nomádkých spojenců, kutrigurských Bulharů, nebyl pro většinu Slovanů na přelomu 2. a 3. třetiny 7. století velkou hrozbou a franská říše po Dagobertově neúspěchu nebyla schopna obnovit expanzivní politiku proti Slovanům až do doby Karla Velikého.

Dagobert I.

Král Dagobert I. (*cca 603 – †639) byl posledním významným merovejským panovníkem na franském trůně. Narodil se kolem roku 603 jako nejstarší syn neustrijského krále Chlothara II. Tomu se roku 613 podařilo po více než padesáti letech sjednotit celou franskou říši pod vládou jednoho panovníka, dlouho však vzrůstajícímu protichůdnému tlaku elit jednotlivých částí říše vzdorovat nedokázal. Austrasijští předáci v čele s biskupem Arnulfem z Met a majordomem Pipinem I. Starším, vzdáleným předkem Karla Velikého, si nakonec roku 622/3 vymohli dosazení Dagoberta I. za svého krále. Jako silná osobnost se Dagobert projevil po Chlotharově smrti roku 629, kdy tvrdě zasáhl proti dosazení svého mladšího bratra Chariberta II. na neustrijský trůn a stal se králem Neustrie a Burgundska. Charibert se musel spokojit s vládou v Akvitánii pod Dagobertovou kontrolou. Po smrti Chariberta a jeho nedospělého syna roku 632 Dagobert pod svou osobou znovu sjednotil franskou říši. Poté, co si zajistil západní část říše, zasáhl Dagobert rozhodně i proti ambicím metského biskupa Arnulfa, jehož nechal internovat v klášteře, a majordoma Pipina I., který byl donucen odejít do vyhnanství. Již první kroky samostatné zahraniční politiky Dagoberta předznamenávaly snahu o expanzi východním směrem. Roku 630 uzavřelo Dagobertovo poselstvo v Konstantinopoli „věčný mír“ s byzantským císařem Herakleiem. Cílem franského krále bezpochyby bylo využít rozvratu avarského kaganátu, který nastal po neúspěšném obléhání Konstantinopole roku 626, a zaujmout dominantní postavení ve středním Podunají. V cestě jeho plánům však stál nový politický útvar – Sámova říše. Neúspěch Dagobertova tažení proti Sámovým Slovanům roku 631/2 nejen zastavil franskou východní expanzi hned v počátcích, ale vedl i k úpadku Dagobertovy centrální moci v Austrasii. Roku 633/4 si tamní nobilita vyžádala za austrasijského krále teprve tříletého Dagobertova syna Sigiberta III. Dagobert potom definitivně přesídlil do Paříže, hlavního města Neustrie a obrátil svou politiku západním směrem. Výrazné úspěchy zaznamenal například v boji proti Baskům a Bretoncům. Dagobertův osobní život zřetelně poukazuje na paradoxy počátků středověku: franský král, největší světská autorita křesťanského západu, měl po rozvodu s první ženou Gomatrudou vedle tří legitimních manželek množství souložnic. V jiném světle Dagobert proslul jako štedrý donátor opatství Saint Denis, ležícím nedaleko Paříže. V tamní bazilice spočívají dodnes i jeho ostatky. Z Dagobertových potomků je třeba kromě Sigiberta III. (*630 – †656), již zmiňovaného krále v Austrasii, připomenout ještě Chlodvíka II. (*634 - †657), který se po otcově smrti stal králem v Neustrii a Burgundsku. Oba

synové nastoupili na trůn v dětském věku a za jejich vlády došlo ke značnému úpadku královské moci ve franské říši.

Merovejská Franská říše

Franské království bylo nejmocnějším a nejživotaschopnějším státem, z politických útvarů, které vznikly na prahu raného středověku na troskách bývalého Západořímského impéria. Za zakladatele Franské říše je považován král sálských Franků Chlodvík I. (481-511), pocházející z dynastie Merovejců. Za jeho vlády došlo z poměrně malého kmenového území Sálských Franků, odpovídajícího přibližně rozloze dnešní Belgie, k postupnému sjednocení jednotlivých franských skupin (završeného přičleněním mocného království ripuárských Franků, kteří sídlili v Kolíně nad Rýnem), k obsazení celé severní a jihozápadní Galie, a k ovládnutí kmenového svazu Alamanů, sídlícího v horním Porýní. Důležitým Chlodvíkovým rozhodnutím bylo přijetí křesťanství v katolické formě, což původnímu galorománskému obyvatelstvu usnadnilo přijmout franskou nadvládu a urychlilo proces propojování germánských a galořímských elit. Franská expanze pokračovala ještě po hluboko do 6. století. Do franské říše byla začleněna jihovýchodní Galie – Burgundsko a Provence, na severovýchodě Frankové ovládli Durynské království a značný vliv měli i na severu v zemích Sasů a Frísů a na východě v Bavorsku. Přesto se však již ve 2. třetině 6. věku ukázaly meze franské expanze – neúspěšné byly vojenské výpravy proti Vizigótům (do Septimánie a na Pyrenejský poloostrov) a bez dlouhodobého úspěchu skončila i série italských válečných kampaní. Síla i slabina Franské říše spočívala v intenzitě prolínání germánských a římských tradic. Zatímco větší část říše ležela na území bývalých římských provincií a mohla se opírat o přežívající římská centra, síť cest či tradici římské správy, rozlehlé oblasti se nacházely východně od Rýna, v územích, kam Impérium nikdy nedosáhlo a kde byla správa organizována téměř výlučně podle germánské tradice. Ve multietnické zemi byl uplatňován princip personalit práva: jiné zákony platily pro Franka, jiné pro Galořímana a jiné například pro Alamana či Durynka. Germánským dědictvím byl i zvyk dělení říše mezi všechny legitimní členy merovejské dynastie. Franská říše tak byla po většinu své existence rozdělena mezi několik králů a utápěla se ve vleklých vnitřních bojích. Členění Franské říše však do jisté míry vyhovovalo odlišným potřebám jednotlivých regionů a časem vedlo k ustálení několika relativně stabilních království: Neustrie, ležící v severozápadní Galii, Burgundsko, nacházejícího se v jihovýchodní Galii v povodí Rhôny a nejmocnější Austrasie, která se rozkládala se na územích od Remeše na východ – v Porýní a dále až k východním hranicím Franské říše.

Chod těchto tří království začaly do značné míry určovat skupiny utvářející se místní šlechty, jejímiž nejvyššími zástupci se stali majordomové. Ti neměli zájem na existenci silného krále a sjednocené říše. Podporovali spíše vládu rozdělenou na jednotlivé údíly a úspěšně se snažili omezovat pravomoci panovníka. Rozhodujících úspěchů dosáhli již za otce Dagoberta I. Chlothara II. Dagobert I. byl poslední merovejský král, který uplatňoval samostatnou aktivní politiku a relativně úspěšně vzdoroval tlaku elit. Po jeho smrti, za vlády takzvaných líných králů, přešla faktická moc definitivně do rukou majordomů.

Slovanské válečnictví

V době Sámovy říše a bitvy u Wogastisburku sídlili Slované, tehdejšími kronikáři často zvaní Vinidové, ve střední Evropě teprve nedlouhou dobu. Ze svých původních sídel kdesi severovýchodně od oblouku Karpat začali putovat zřejmě již někdy na

sklonku 5. století a v průběhu 6. věku osídlili rozsáhlá území ve východní a střední Evropě až po Labe, Sprévu, horní Mohan a povodí Naaby v Bavorsku. Již ve druhé třetině 6. století vedly slovanské skupiny četné vojenské vpády na území Východořímské říše. Příchod Avarů do Karpatské kotliny roku 568, doprovázený řadou dalších nomádských skupin a také mnohými Slovany, výrazně změnil politickou i etnickou mapu Evropy. Avari si podrobili nebo vytlačili germánské obyvatele Karpatské kotliny a různými stupni závislosti si podrobili slovanské obyvatelstvo středovýchodní Evropy. Slovansko-avarské soužití se stalo jakousi symbiózou, výhodnou zpočátku pro obě strany. Nomádi se opírali o slovanskou zemědělskou výrobu a využívali slovanské pěší jednotky při kořistných výpravách, zatímco Slované z úspěšných válečných výprav získávali podíl na kořisti. Tato symbióza byla ukončena na počátku 7. století krizí avarského kaganátu podmíněnou úbytkem zisků z Byzance a zároveň etablováním nových slovanských elit, které písemné prameny příznačně nazývají jako syny Hunů (Avarů), zplozené s manželkami a dcerami Vinidů (Slovanů).

Písemnými prameny 6. a 7. století jsou Slované charakterizováni jako pěší bojovníci, kteří vycházeli do boje chráněni pouze štíty bez středovýchodních kovových puklic a v boji používali oštěpy a krátká kopí. Mnozí z nich nenesli do boje svrchní oděvy a používali pouze kalhoty, vytažené k pasu. Používání kovových zbrojí bylo u Slovanů zřejmě zcela výjimečné, ale lze předpokládat, že alespoň někteří válečníci nosili vycpávanou zbroj nebo zbroj z tvrzené kůže. Nejpoužívanější zbraní pěších slovanských vojsk byla sekera posazená na dlouhém topůrku a opatřená relativně úzkým ostřím. Sekera se jako nezbytný pracovní nástroj nacházela v každé zemědělské domácnosti a v případě vojenského ohrožení mohla posloužit jako účinná zbraň. Další oblíbenou zbraní Slovanů byl údajně jednoduchý dřevěný luk, vybavený otrávenými šípy. Nepříliš organizované jednotky Slovanů vynikaly jako harcovníci a záškodníci v boji v členitém terénu, v otevřeném poli však mohly zaznamenat úspěch, pouze pokud měly výraznou početní převahu. Pohlížet na slovanské vojsko jako na čistě pěší armádu by však bylo značně zjednodušující. Ještě před vpádem Avarů měli Slované bezpochyby své jízdní elity, které organizovaly válečná tažení na Balkán nebo do Itálie, své jízdní tradice mohli opírat o umění východogermánských nebo nomádských válečníků, kteří se v 5. století pohybovali po ukrajinských stepích. Je však jisté, že jízdní jednotky Slovanů nebyly vzhledem ke společenskému uspořádání početné a nemohly mít v bojích zásadní význam.

Důležitým momentem ve vývoji slovanského válečnictví se stal příchod Avarů do Karpatské kotliny. Slovanští zemědělci se účastnili avarských kořistných výprav jako takzvaní „befulkové“ - pěší lehkooděné, ale početné složky, které v boji postupovaly v prvním šiku. Na nich ležela tíha boje. Avarské jízdní jednotky byly shromážděné za nimi v druhé linii, v průběhu boje podporovaly Slovany střelbou z reflexních luků a byly takticky nasazovány podle konkrétních okolností: pokud Slované uspěli, pronásledovali Avari prchající jednotky nepřátel a plenili jejich tábor, v případě kolísání Slovanů je Avari mohli podpořit jízdním protiúderem, případně mohli prchající slovanské vojsko zastavit a znovu stabilizovat.

Kromě získání lepších organizačních a taktických zkušeností přineslo vojenské soužití s Avari Slovanům řadu inovací. Vedle nomádského reflexního luku a dalších avarských zbraní se Slované Sámova kmenového svazu naučili ve větší míře využívat jízdních oddílů. Kromě třmenů, které do Evropy dorazily na kopytech avarských koní, používali Slované ostruhy, které nomádští válečníci neznali – ti totiž ovládali koně pomocí biče.

Franská armáda

Ve franském válečném umění začátku 7. století se mísilo několik tradic – nejzřetelnější byla tradice starogermánského válečnictví a organizace vojska, do značné míry vycházející ze zvyků jednotlivých kmenových svazů, které utvářely Franskou říši, jako byli kromě Franků například Alamani či Durynkové. Dalším zdrojem byla pozdně římská tradice – vždyť většina vojsk germánských kmenových svazů se ve 4. a 5. století formovala ve službách římské říši a od Římanů přejímala prvky v organizaci armády i v bojové technice, znalosti výroby obléhacích strojů i řady technicky náročných nebo specializovaných zbraní. Třetím zdrojem bylo nomádské bojové umění. Novinkou převzatou z avarského prostředí, která umožnila vznik těžké jízdy útočící na protivníka jízdní ztečí, bylo užívání třmene.

Franská armáda se skládala ze dvou základních složek. První tvořili členové královské vojenské družiny a členové stálých družin vévodů a hrabat, úředníků franské územní správy. Tito mužové byli šaceni a zbrojeni svými pány a vykonávali stálou vojenskou službu. Byli to často jízdní bojovníci, kteří ve válečných kampaních tvořili velitelské gardy a jádro armády. Mnozí z nich byli oděni v kvalitním kroužkovém, šupinovém či lamelovém brnění a hlavy jim chránily žebrované či lamelové přilby, opatřené lícnicemi. K obraně užívali kulaté okované štíty se středovými puklicemi. Typickou jízdní zbraní nejmázejších bojovníků byla těžká kopí opatřené křídélky. V osobních soubojích užívali družiníci zpravidla dlouhé dvojsečné meče (tzv. spathy). Družiníci však byli početně velmi omezení – členové královské družiny se v merovejské době počítali zřejmě ve stovkách mužů a družiny regionálních úředníků byly řádově menší.

Jádro franské armády tvořili v merovejském období svobodní občané Franské říše, to však již od počátku 6. století nebyli jen etničtí Frankové, ale i členové dalších germánských skupin, žijících na území Franského státu (např. Burgundi, Alamani, Durynkové) a také část polosvobodných Galořímanů (tzv. lites). Svobodní Frankové vysílali své zástupce na velká jarní shromáždění, zvaná „březnová pole“, na nichž se rozhodovalo o letních vojenských výpravách a oznamovaly se požadované počty bojovníků z jednotlivých regionů. Počty a způsob vybírání bojovníků se lišil v jednotlivých částech říše, zpravidla se však několik rodin skládalo na výzbroj jednoho bojovníka. Tuto sezónní armádu tvořili převážně pěší bojovníci. Jejich výzbroj se zpočátku značně lišila podle regionů, např. Frankové používali v boji vrhací sekerky (tzv. francisky) a speciální průrazné oštěpy (tzv. anga), zatímco ve výzbroji Alamanů byly mnohem četnější dlouhé dvousečné meče. Spolu se sjednocováním kultury se však již v první polovině 7. století začaly rozdíly mezi jednotlivými kmenovými bojovníky smazávat.

Většina branců franské armády neměla prostředky na zakoupení kovových součástí brnění a chránila se především kulatými dřevěnými štíty s železnými středovými puklicemi, pravděpodobně využívala i čepice a oděvy z tvrzené kůže či prošívané. Nejčastějšími zbraněmi byly různé typy kopí a na počátku 7. století se masově rozšířily charakteristické jednosečné sekáče, jejichž délka přesahovala 50 cm (tzv. dlouhé saxy). Naopak tradiční franské vrhací sekery francisky tou dobou již vycházely z módy. Mnozí válečníci byli na boj muže proti muži vybaveni pouze bojovými noži, dlouhými nejčastěji kolem 30 cm (tzv. saxy). Pouze zámožní bojovníci nebo elitní družiníci si mohli dovolit nosit do boje dvojsečný meč. Ve franské armádě samozřejmě existovaly také oddíly vybavené střelnými zbraněmi, zpravidla jednoduchými luky. Význam střeleckých složek franské armády však byl spíše druhotný.

Těžiště franské armády spočívalo v pěchotě, vybavené vrhacími zbraněmi a zbraněmi určenými k boji tvář v tvář. Význam jízdy sice postupně narůstal, minimálně od vojenských výprav do langobardské Itálie ve druhé polovině 6. století, kde Frankové získávali zkušenosti s novými bojovými technikami, které přinesli do Evropy Avari, ale stále byl ještě doplňkový. Jezdci měli při vojenských výpravách nezastupitelný význam především při rabování, spížování a zajišťování zásobování armády, účinně také sloužily nastala-li nutnost rychlých operativních přesunů vojsk. V samotné bitvě však jezdcí často sesedali z koní a bojovali opěšale. Svou roli zde jistě hrála cena válečných koní, kteří většinou nebyli před ranami nepřátel dostatečně chráněni.

Příčiny konfliktu

V roce 629, po smrti otce a upevnění pozice ve všech třech hlavních královstvích franské říše, se Dagobertovi I. uvolnily ruce k podnikání aktivní zahraniční politiky. Jejím hlavním cílem byla mocenská expanze na východ, do středního Podunají, kde se prohlubovala krize avarského kaganátu. Po povstání Slovanů pod vedením Sáma a katastrofální porážce Avarů a Slovanů u Konstantinopole došlo k rozkolu mezi samotnými nomádky složkami kaganátu, především Avary a Bulhary. Vnitřní konflikt vyústil roku 630 v útěk asi 9000 bulharských Kutrigurů do Bavorska, odkud žádali krále Dagoberta o azyl ve franské říši. Pravděpodobně z obavy před kulturně odlišnými a nevyzpytatelnými kočovníky přikázal Dagobert Kutrigury povraždit, jen malá část se zachránila útekem ke korutanským Slovanům. Otázky avarské krize byly bezpochyby i jedním z hlavních úkolů diplomatické mise, vyslané ve stejném roce Dagobertem do Konstantinopole. Trnem v oku se Dagobertovi stal především nový politický útvar – slovanský kmenový svaz, seskupený kolem franského kupce Sáma. Vzhledem ke své poloze severozápadně od jádra kaganátu stála Sámova říše jako první v cestě Dagobertovým expanzivním snahám. Záminkou k franské diplomatické intervenci se stalo přepadení kupecké karavany, k němuž došlo zřejmě někdy v roce 631 na území kmenového svazu. Dagobert následně poslal k Sámovi vyslance Sicharia. Zdá se však, že jeho úkolem bylo donutit Sáma k uznání tributární závislosti a případně i vyprovokovat válečný konflikt. Sicharius byl nakonec vykázán ze Sámova dohledu. Ať už byla důvodem neúspěchu mise vyslancova prchlivost, nebo nekompromisní průběh jednání plně odpovídal Dagobertovým plánům, byla odpověď franského panovníka jednoznačná. Franský král reagoval vypravením velkého válečného tažení.

Průběh tažení

Franský král shromáždil vojsko z celého austrasijského království, tedy z celé východní části franské říše, a najal italské oddíly Langobardů. Austrasijské vojsko postupovalo podle různých historických pramenů ve dvou nebo třech proudech. Nejdůležitější a nejsilnější severní proud armády tvořili austrasijské Frankové, kteří pravděpodobně táhli z důležitého říšského centra v Metách proti proudu Mohanu do českého Poohří. Ačkoliv jméno velitele i samotnou osobní přítomnost franského panovníka stručné písemné prameny zamlčely, lze předpokládat, že velitelem austrasijského oddílu byl samotný Dagobert. Druhý proud tvořili Alamani, kteří postupovali pod vedením vévody Chrodoberta ze svých sídel v horním Porýní po jižním břehu Dunaje. Cestou se k nim zřejmě přidali i Bavoři. Jejich přítomnost na tažení sice není v pramenech zmiňována, ale je pravděpodobná. V době tažení bylo bavorské vévodství závislé na franské říši a alamanský sbor musel na své cestě projít jeho centrem – Řeznem, ležícím na horním Dunaji. V případě vítězství nad

Sámem mohli také Bavoři mnoho získat, vždyť byli bezprostředními sousedy slovanského kmenového svazu. Bavorské vojsko se tedy mohlo připojit k proudu alamanskému, případně mohlo postupovat podél protilehlého, severního břehu Dunaje. Posledním proudem vyslaným proti Sámovi byli najaté oddíly Langobardů. Jednalo se bezpochyby o početně nejslabší část armády, která se skládala převážně z elitních langobardských jezdců. Langobardi zřejmě táhli po staré římské cestě, směřující z Akvileje na sever přes Friulsko a dále podél západního okraje Karpatské kotliny až do bývalého antického města Carnuntum, jehož trosky dnes leží na jižním břehu Dunaje mezi Vídní a Bratislavou.

Dagobert tedy plánoval sevřít Sámovy Slované do obrovských kleští ze severozápadní, jihozápadní i jižní strany. Mohutnost válečného tažení i skutečnost, že se franský král nespokojil pouze se svými oddíly, ale najal ještě langobardské vojsko, jednoznačně vypovídá o tom, že Sámova považoval za silného soupeře. Dagobertův vojenský podnik lze považovat za velmi odvážný – franské oddíly pronikaly na neznámá území, ležící mimo oblast bývalého antického světa, jejíž geografie byla alespoň v základech známá a jež byla protkána sítí římských cest. Hlavní výhodou postupu v několika proudech bylo lepší zajištění zásobování armády. Několik menších oddílů se mohlo na nepřiliš hustě osídlených územích lépe uživit drancováním. Více oddělených proudů zároveň zajistilo větší rozsah vypleněných oblastí a tím pádem výraznější postižení země, což mělo význam zejména při opakování válečného tažení v následujícím roce (to bylo obvyklé například při válkách Franků s Moravany a Čechy v 9. století). Cílem všech částí Dagobertova vojska musela být centrální část Sámovy říše, která se zřejmě nacházela na středním toku řeky Moravy. Zde se pravděpodobně měly všechny proudy spojit do mohutné armády a rozdrtit jádro Sámova vojska.

Přesnou velikost Dagobertovy armády nám žádné písemné prameny nepodávají, víme jen, že šlo o vojsko na tehdejší dobu nebyvale mohutné. Vzhledem k možnostem tehdejších komunikací a zajištění zásobování lze předpokládat, že jednotlivé proudy čítaly několik tisíc bojovníků, jistě však ne více, než deset tisíc. Z toho počet dobře vyzbrojených jízdních bojovníků zřejmě nepřesahoval tisíc mužů. Severní franský sbor byl nejsilnější především díky přítomnosti elitní královské družiny. Zatímco jízdní oddíly mohly být stahovány v podstatě z celé Austrasie, mnohem pomalejší pěší jednotky byly vybírány nejčastěji z přilehlých východních okrajových oblastí franské říše. Vojenské tažení totiž bylo značně časově omezené: muselo se uskutečnit v teplé části roku, nejlépe v období mezi jarní setbou a sklizní. Pokud jde o langobardský sbor, jednalo se zřejmě o několik set elitních jezdců doprovázených jen menším počtem dalších jednotek. Při dalekém vojenském tažení však musíme vedle samotných bojovnických složek armády počítat ještě se složkami týlovými zajišťujícími zásobování, kuchyni, lékařskou péči, řemeslné a ženijní služby, duchovní péči i pobavení pro válečníky. Týlové a nevojenské složky bývaly minimálně stejně početné jako samotné vojenské oddíly.

Proti franské armádě mohl Sámova postavit sice početné, ale jen velmi špatně vybavené branné síly. Ty neměly na otevřeném poli proti Frankům šanci. Elitní bojovnické jádro Sámova vojska, sestávající především z jízdních složek ovlivněných avarskou bojovou technikou, ale částečně jistě i vlivy západními, by se svým počtem sjednocené franské armádě nemohlo vyrovnat. Proto se Sámova rozhodl postavit k obraně ještě před sjednocením franské armády, tedy mimo vlastní jádro svého svazu, a to proti nejsilnějšímu severozápadnímu oddílu, vedenému zřejmě samotným Dagobertem. Bylo to moudré, ale zároveň riskantní řešení. Jižní a jihozápadní části Sámovy říše totiž zůstaly vystaveny útokům Alamanů a Langobardů a v případě

porážky by jádro Sámova svazu zůstalo bezbranné. Na obranu proti austrasijskému voji se Slované postavili v pevnosti, zvané ve franské kronice tzv. Fredegara Wogastisburg.

Bitva u Wogastisburgu

Přesná poloha místa slavné bitvy je dodnes předmětem sporů. Vzhledem k tomu, že před bojem nebo v jeho průběhu nedošlo ke sjednocení jednotlivých vojáků Dagobertovy armády, lze předpokládat, že Wogastisburg neležel v centru Sámovy říše, ale někde ve směru tažení severní části franské armády. Ta musela z horního Pomohání projít do Čech podél Ohře a dále Polabím do Hornomoravského úvalu. Nálezy hmotné kultury ze 7. století umožňují hledat Wogastisburg nejpravděpodobněji na temeni kopce Rubín u Podbořan, nacházejícím se nedaleko od Ohře poblíž dnešního Žatce. Další možnou polohou Wogastisburgu je hradiště v Olomouci-Povelu a vyloučeny nemohou být i jiné možnosti lokalizace místa bitvy.

Informace o samotné bitvě jsou velice skoupé. Z písemných pramenů se ani nedozvídáme nic o tom, že by byl Sám o přímým účastníkem bitvy. Vzhledem k významu střetnutí a k tomu, že byl Sám o tehdy ještě relativně mladý, je pravděpodobné, že přišel s družinou svou autoritou Slované podpořit. Za místo obrany bylo zvoleno strategicky položené opevnění, za jehož hradbami bylo možno ukrýt početné vojsko, sestávající z elitních jednotek a dále z početných branných oddílů, shromážděných z širšího okolí. O konkrétní podobě opevnění si díky absenci pramenů pro 1. polovinu 9. století nedokážeme udělat přesnější představu. Snad byl Wogastisburg vybaven příkopem a sypaným valem korunovaným palisádou nebo (v lepším případě) hradbou konstruovanou z dřevěných roštů či komor vyplněných hlínou a sutí. Opevněná poloha umožňovala Slovanům neutralizovat přesilu Franků v kvalitě výzbroje, která by se plně projevila na otevřeném poli. Frankové také nemohli využít své jízdní oddíly. Oblehli pevnost a snažili se ji opakovaně po tři dny za sebou dobýt. Spěchali, protože její dobytí považovali jen za jednu z překážek před hlavním cílem, kterým bylo zničení jádra Sámovy říše. Opakovaně neúspěšné útoky, jejichž výsledkem byl rozklad morálky útočníků, byly vystřídány slovanským protiútokem. Nevíme přesně, zda Slované podnikli protiútok přímo v průběhu třetího franského pokusu o dobytí pevnosti, nebo zda přepadli franské vojenské ležení v době odpočinku, v každém případě měl protiútok Sámových mužů, vedený jistě čelními elitními válečníky, zocelenými nedávnými zkušenostmi v bojích s Avary, na Franky katastrofální dopad. Austrasijská armáda byla obrácena na útěk a na místě ponechala vojenské ležení s celým vybavením. Porážka u Wogastisburgu se stala katastrofou pro celý severní franský voj, ten se totiž musel vrátit o hladu, bez týlového zabezpečení a bezpochyby byl neustále pronásledován a napadán slovanskými harcovníky. Ztráty z takového ústupu bývaly mnohem větší, než počet padlých v samotných rozhodujících bitvách. Soustředění slovanských sil a rozdrčení hlavního franského voje potvrdilo kvalitu Sámova strategického uvažování: alamanské (resp. alamansko-bavorské) a langobardské síly sice zaznamenaly úspěchy v územích, kam pronikly, nedokázaly ale ohrožit centrum Sámovy říše.

Důsledky Sámova vítězství

Zásadním důsledkem vítězství Slovanů u Wogastisburgu bylo zastavení franské expanze východním směrem, a to, vzhledem k následnému vnitropolitickému vývoji ve franské říši, na dobu celých sto padesáti let. Ihned po Wogastisburku se k Sámovi přidal lužickosrbský kníže Dervan a území Lužických Srbů se stalo východištěm série odvetných výprav, které několik let po sobě pustošily především franské Durynsko.

Vojenský neúspěch a nepříznivý vývoj na východní hranici umožnil austrasijské šlechtě zesílit tlak na Dagoberta a donutit jej, aby roku 633/4 prohlásil austrasijským králem svého tříletého syna Sigiberta III. Faktická moc v Austrasii tak přešla do rukou magnátů v čele s kolínským biskupem Chunibertem a vévodou Adalgiselem. Ačkoliv tato proměna v první fázi možná vedla k úspěšné obraně hranic proti Slovanům, stalo se oslabení centrální vlády důvodem k uvolnění a osamostatňování periferních vévodství, jako bylo Bavorsko nebo Durynsko. Roku 641 se tak stal obětí neúspěšné franské invaze durynský vévoda Radulf, který se v obraně před králem Sigibertem III. spojoval se Slovy. Z dlouhodobého hlediska znamenala Sámova vítězství nad Avary a Franky stabilizaci čerstvě vytvořeného západoslovanského světa a přispěla tak k vytvoření teritoriálního rámce, ve kterém žijí západní Slované dodnes.